

Heiko Droste, *The Business of News* (Leiden: Brill 2021). 331 s.

Heiko Droste undersöker i *The Business of News* marknaden för nyheter runt Östersjön under 1600-talet. Det svenska riket står på många sätt i centrum, men städer som Hamburg och Riga spelar också en avgörande roll i framställningen. Droste intresserar sig särskilt för hur marknaden för nyheter – här definierad som rapportering om samtida händelser – fungerade och aktörernas motiv för att delta på denna marknad.

Droste visar övertygande att spridning av nyheter under 1600-talet framför allt var investeringar i sociala relationer. I ett modernt perspektiv – där nyheter i främsta rummet ses om allmänt tillgängliga aktuell information som distribueras i kända medier – är detta ett viktigt resultat då det pekar på hur fundamentalt annorlunda nyhetsmarknaden fungerade under 1600-talet. Nyheter var information som delades i förtroende i asymmetriska sociala relationer. Droste når dessa resultat genom att koppla samman analysen av handskrivna nyheter med socialhistorisk forskning om samhällsgrupper och det tidigmoderna samhällets uppbyggnad.

Vad betyder det då att nyheter var investeringar i sociala relationer? I inledningen konstaterar Droste att i ett ståndssamhälle som byggde på olikhet mellan människor och där patron-klientförhållande styrde tillgången till olika resurser var intresset lågt för nyheter som var tillgängliga för alla. Under 1600-talet började nyheter i allt högre grad att cirkulera i tryckta tidningar, men dessa åtnjöt under hela seklet mindre intresse än de handskrivna nyheterna. För 1600-talets människor var de mest tillförlitliga nyheterna de som förmedlades i en personlig kontakt från en informant i en främmande stad. Sådana nyheter spreds i handskrift, både i handskrivna tidningar (tyska *Zeitungen*) och i nyhetsbrev, och de är detta medium som står i fokus i Drostes analys. Nyheter var därmed i främsta rummet en tillgång, både för avsändaren och för mottagaren. Båda använde informationen för att skaffa sig ytterligare fördelar. För avsändaren handlade det ofta om olika typer av privilegier eller åtråvärda statliga tjänster som denne hoppades kunna erhålla i utbyte mot informationsförmedling. De handskrivna nyheterna samlades in och förmedlades av agenter som ofta hade andra uppgifter men fungerade som nyhetsförmedlare vid sidan av. Genom detta sätt att beskriva marknaden för nyheter i 1600-talets norra Europa skisserar Droste också på ett intressant sätt en komplex sfär av nyhetsagenter där gränserna mellan diplomati, affärshemligheter, spioneri och allsköns lycksökande ter sig flytande. Nyhetsaktörerna vi möter är postens tjänstemän, diplomater, spioner, söner till rika köpmän, människor på flykt från religiös förföljelse och unga adelsmän på bildningsresa i Europa. Nyhetsvärdet bestämdes av hur exklusiv nyheten var, det vill säga hur många andra som hade tillgång till samma in-

formation, och hur tillförlitlig den var. De som förmedlade nyheter behövde alltså bygga långvariga relationer med personer som kunde förse dem med nyheter samtidigt som de inte kunde avslöja att de förmedlade dessa vidare, eftersom det skulle minska deras tillgång till nyheter i framtiden.

Dessa slutsatser ställs i framställningen mot vad Droste benämner mediehistoriker, som i hans mening i allt för hög utsträckning har fokuserat på tryckta nyheter och därmed missat samspelet mellan tryckta och handskrivna nyheter och att de handskrivna nyheterna i många fall fördrogs av 1600-talets människor. Drostes ingående analys och många års arbete med materialet tillåter honom att ge en reviderad bild av nyhetsflödet och medielandskapet i 1600-talets Sverige. Efter att ha läst Droste inser jag att en modern uppdelning av privata brev och offentliga nyheter inte är relevant för 1600-talet, utan att brevskrivandet måste ses som en del av en nyhetsförmedling som inbegrep många aktörer och där nyheter rörde sig i decentraliserade nätverk. Framför allt framstår kopplingen mellan medierna, och de sociala relationerna som de var en effekt av, som viktiga för att förstå 1600-talets marknad för nyheter. Trots det kan man som läsare undra vem eller vilka mer specifikt Droste syftar på när han går hårt åt de mediehistoriker som har missat att beakta samspelet mellan tryck och handskrift. Tidigmodern mediehistoria (och bokhistoria) har i stor utsträckning de senaste decennierna ägnat sig åt att visa på diversiteten i det tidigmoderna medielandskapet och hur olika medier samverkade. Adrian Johns och David McKitterik diskuterade ingående för 20 år sedan betydelsen av manuskript efter tryckpressens genomslag, andra har lyft fram muntliga media som predikan, nyhetssånger och inte minst skvaller som centrala i det tidigmoderna urbana flödet av nyheter, information och kunskap. Olika medier var inriktade på att nå skilda publikgrupper eller specialiserade på att frambringa en viss typ av information, samtidigt som de samspelade. Medan jag läser Droste kan jag därför inte sluta att fundera över begreppet mediasystem (som Droste avfärdar) och hur de hade kunnat sätta studiens resultat om nyheters sociala funktion i relation till mediehistorisk forskning. Mediesystemen fungerar ju inte utanför den sociala funktion som människor tillmäter dem, och här har Droste spännande resultat om hur aktörers jakt efter kort- eller långsiktig vinning styr nyhetsförmedling. Just den sociala funktionen i nyheter som Droste så omsorgsfullt utarbetar ter sig för mig som hans studies stora bidrag och en aspekt av nyhetsförmedling som förtjänar mer plats i den mediehistoriska forskningen.

Kritiken mot den mediehistoriska forskningen riktar Droste i stället mot begreppen privat och offentlig sfär och tanken att de tryckta tidningarna bidrog till att skapa offentliga diskussionsrum. Droste menar att 1600-talets tryckta och handskrivna tidningar i allt för lång tid endast har setts

som föregångare till moderna tidningar och att man därmed har missat att förstå den historiska kontext som skapade dessa medier. Framför allt har den tryckta tidningens betydelse för informationsflödet övervärderats på bekostnad av den handskrivna, som var det medium för nyhetsförmedling som samtiden prioriterade. Resultaten är som Droste skriver inte nya, men trots det värda att framhäva.

Det nya och intressanta som Droste lyfter fram är den sociala verklighet som nyhetsproduktion- konsumtion- och cirkulation var en del av i det tidigmoderna samhället. Drostes studie visar därmed hur fruktbart samläsning av olika sub-discipliner inom historievetenskapen kan vara, och som läsare kan man hoppas att fler tidigmoderna historiker testat mediehistoriska perspektiv.

Lunds universitet

KAJSA WEBER

Carla Killander Cariboni, Catharina Raudvere, Vassilios Sabatakakis & Johan Stenström, *Björnståhls resa: Europa och Konstantinopel 1767–1779* (Göteborg: Makadam förlag 2021). 563 s.

Björnståhls resa är en tvärvetenskaplig genomlysning av de textuella spåren efter orientalisterna och upplysningsmännen Jacob Jonas Björnståhl (1731–1779). Litteraturvetaren Johan Stenström, romanisten Carla Killander Cariboni, religionshistorikern Catharina Raudvere och nygrecisten Vassilios Sabatakakis närmar sig materialet från sina respektive håll och har fått två kapitel var till sitt förfogande.

Tonvikten i analyserna ligger på Björnståhls tolv sista år, som han tillbringade utanför Sverige för att på resande fot söka kunskap om Europa och Orienten. Under längre vistelser i Paris och London upptogs Björnståhl i olika lärda sällskap. Han mötte många av tidens litterära och vetenskapliga berömdheter – som Voltaire och encyklopedisten Diderot – och rörde sig i ett internationellt vetenskapsnätverk. Hans egna kunskaper i orientaliska språk och hans personliga kontakter med den berömde Linné var viktigt socialt kapital. Björnståhl var inte naturhistoriker utan en språkman; han hittade rara manuskript och tog del av publikationer på främmande språk. Han observerade även mycket annat, men återkom ständigt till vikten av att förstå språket för att kunna göra djupgående observationer och tolkningar. Catharina Raudvere, en av forskarna bakom *Björnståhls resa*, uttrycker att Björnståhl var "mångintresserad" (s. 423). Detta märks i breven hem, särskilt i resebreven till kunglige bibliotekarien och tidningsutgivaren Carl Chris-